

ЗА НЯКОИ ПРЕВОДИ НА РОМАНА „ТЮТЮН“ НА ДИМИТЪР ДИМОВ

Милена Катошева

Национален литературен музей

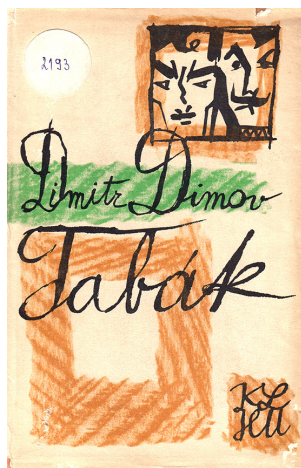
Резюме. Романът на Димитър Димов „Тютюн“ е публикуван за първи път през 1951 г., а преработеното и допълнено издание – през 1953 г. Чуждестранният интерес към романа е изключително голям и той е преведен на повече от 20 езика, сред които словашки, немски, полски, руски, румънски, унгарски, китайски език, английски, испански, френски, гръцки, турски, монголски, японски език. Първият превод е на Мария Тополска и излиза през 1954 г. на словашки език. Статията представя още няколко превода на романа – на френски, немски, испански, японски, гръцки, турски език и др., както и информация за техните преводачи.

Ключови думи: Димитър Димов; преводи; българска литература; чужди езици

Димитър Димов владее пет езика – френски, испански, руски, английски и немски. В писма до приятеля си Борис Койчев той споделя: *„На английски ходя доста редовно, но не винаги с приготвени уроци. Поръчах си „Turphoon“ от Джозеф Конрад и ще се опитам да го прочета. Искам да асимилирам повече думи и чак тогава да почна да чета научни книги.“*; *„Тия дни си купих около 5 – 6 френски книги от „Bibliothèque de philosophie scientifique“. Много са интересни, доколкото съдя по заглавията им...“*; *„Научих два спомагателни испански глагола. Много са мъчни... Ще ги учим през лятото двамата по един особен метод.“*; *„Поръчах си една „Grammaire espagnol“ – тъй, да я имам.“*

Едва ли младият студент по ветеринарна медицина си е представял, че романът, който ще създаде след години, ще бъде преведен на над 20 езика и че този роман ще го превърне в автор от европейска и световна величина.

До началото на 60-те г. на миналия век романът „Тютюн“ е преведен на словашки, немски, полски, руски, латвийски, украински, румънски, унгарски, чешки и китайски език, а части от него са преведени на английски, испански, италиански, френски, арабски език и есперанто. По-късно, през 70-те години,

„Тютюн“ е издаден още на гръцки, турски, хърватски, словенски, монголски, японски език.

Първият откъс от романа „Тютюн“ е отпечатан през 1946 г. във в. „Литературен фронт“ и е озаглавен „Тютюнев склад“. През 1948 г. излиза друг откъс – „Двубой“, а година по-късно – „Тютюн“, глава от романа, отпечатана в списание „Септември“. Целият роман е публикуван през 1951 г., а преработеното и допълнено издание е от 1953 г.

Първият превод на романа излиза през 1954 г. и е на словашки език. Преводач е словашката писателка Мария Тополска, чието име и творчество са тясно свързани с България и българската култура. След завършване на учителския институт в Прешов в периода 1929 – 1940 г. Мария Тополска е преподавател в чехословашкото начално училище в с. Горна Митрополия, Плевенско. Активно превежда от български език – над 60 книги от български автори. Първите ѝ новели за живота на словаците в България са отпечатани през 1941 г., а през 1944 г. са събрани в книгата ѝ „Окови на земята“.

Преводът на „Тютюн“ на чешки език излиза през 1961 г. и е дело на Алена Максова – изтъкнат чешки радиожурналист и редактор, преводач от английски и български език. Родена е в Хага през 1920 г. В периода 1931 – 1938 г. живее със семейството си в София, където баща ѝ е посланик. През 1939 г. семейството емигрира във Франция, а по-късно се премества в Англия. След завръщането си в Чехословакия през 1945 г. следва английска, българска и чешка филология в Карловия университет. Работи в Чешкото национално радио.

Густав Хайнзе е артистичният псевдоним на австрийския поет и преводач Йозеф Клайн. Завършва военно училище, но има интерес към литературата, а първите си стихове пише от фронта през Първата световна война. През 1924 г.

е изпратен от фирмата „Сименс“ на работа в София. В България Хайнзе остава до края на живота си, създава семейство, заживява с българската култура и продължава литературните си занимания, превежда на немски и става един от първите популяризатори на българската художествена литература – лирика и проза – в немскоезичните страни. През 1937 г. е издадена антологията му „Български напеви“, съдържаща стихотворения на Христо Ботев, Пенчо Славейков, П. К. Яворов, Теодор Траянов, Николай Лилиев, Димчо Дебелянов, Елисавета Багряна, Никола Фурнаджиев. Голяма заслуга на Густав Хайнзе е и неговият превод на романа „Тютюн“, издаден от „Volk und Welt“, Берлин (1957 г.) и подписан с гражданското име на преводача – Йозеф Клайн. За кратко време преводът претърпява няколко издания.

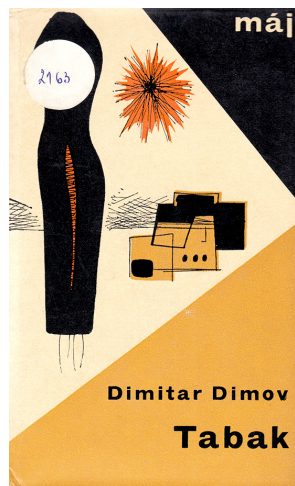
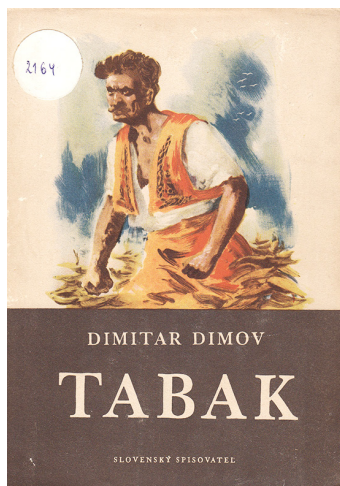
На 18 февруари 1941 г. в София е сключена първата българо-унгарска спогодба за културно сътрудничество. Тогава именно се създават Българският културен институт в Будапеща и Унгарският – в София. За директор на културния институт в Будапеща е назначен Петър Миятев. Първият директор на Унгарския културен институт в София е Йозеф Бьодей – изтъкнат българист, лексиколог, съставител на първите унгарско-български и българско-унгарски речници, автор на учебници. Преводът излиза през 1955 г. в Будапеща.

През 1965 г. е издаден нов превод на романа – този на Петер Юхас – литературен критик и историк, преводач, доктор на филологическите науки (БАН), почетен доктор на СУ „Св. Климент Охридски“, почетен гражданин на Смолян, носител на орден „Стара планина“ (Dimov, 1965). Съставител и автор на предговори към антологии на българската поезия в Унгария, превеждал е още произведения на Йордан Радичков, Николай Хайтов, Вера Мутафчиева. Негови книги в България са: „Тюрко-българи и маджари“ (1985), „Геният на България“ (1986), „Кирил и Методий в Българска Моравия“ (2000), „Орисан съм на две родини“ (2002) и др.

Романът излиза в превод на френски през 1964 г. Преводач е Георги-Асен Дзивгов, един от най-добрите преводачи от този език за времето си. В спомените си той разказва, че една сутрин, през 1963 г. Димитър Димов му се обадил по телефона с предложение да преведе романа „Тютюн“. В по-голямата си част романът е преведен чрез устна диктовка на Дзивгов, а негова машинописка записва директно текста на машината. Преводачът се среща с автора веднъж, за да обсъдят някои възникнали у него въпроси около превода и романът на френски е готов. Дзивгов споделя, че превеждането му дава възможност да вникне още по-дълбоко в текста на романа, отколкото когато го е чел за първи път някога, да изживее много по-интензивно „всички трепети“, да се докосне до най-съкровените гънки на мисълта на Димитър Димов.

През 1955 г. романът „Тютюн“ излиза на румънски език в превод на двама души – М. Попеску и Д. Ману.

Преводач на романа „Тютюн“ на турски език е известният турски журналист и писател Бурхан Арпад. Той е роден през 1910 г. в Бурса. Има икономическо образование и в периода 1928 – 1942 г. работи в тютюневия бизнес и в други частни компании в Истанбул. През 1943 г. създава своя собствена издателска компания „Arpad Publication House“. До 1962 г. работи като журналист и кореспондент, а след това се отдава на писателска и преводаческа дейност. Автор е на къси разкази, пътеписи, новели, пиеси, мемоари.

Преводачът на романа на гръцки език е Паскал Паскалевски – поет, фолклорист, журналист и преводач от гръцки, български и македонски. Роден е в костурското село Долени. След 1941 г. участва в гръцката комунистическа съпротива и е активен член на Народоосвободителния фронт. Редактор е на неговия вестник „Непокорен“. След Гражданската война в Гърция (1949 г.) емигрира в Полша, а през 1965 г. се преселва в София, където превежда редица български автори на гръцки език. Романът „Тютюн“ излиза в превод на гръцки език през 1976 г.

Преводът на романа на испански език е дело на Хуанита Линкова (1935–2017) – преводач от и на испански, един от учредителите на Съюза на преводачите в България (1974 г.) Изданието е от 1966 г.

„Тютюн“ е преведен на китайски език от Цин Шуй през 1956 г., като е използван руският превод.

Преводачът на „Тютюн“ на японски език се казва Рокуя Мацунага – водещ преводач от български език, превел също романите „Под игото“ на Иван Вазов, „Железният светилник“ на Димитър Талев, „Време разделно“ на Антон Дончев, приказките на Ангел Каралийчев и др.

Богатата лична библиотека на Димитър Димов, съхранявана в Музея, съдържа над 3000 тома научна и художествена литература, голяма част от които са на чужди езици – руски, френски, английски, испански. Библиотеката е на разположение на всеки, който желае да се докосне до богатото наследство на Димитър Димов като писател и учен.

БЕЛЕЖКИ

- Tabak. Dimitar Dimov. Maria Topolska. Bratislava, 1954.
Tabak. Dimoff Dimitar, Deutsch von Josef Klein. Berlin, 1957.
Tabak. Dimov Dimitr. Translation by Alena Maxova. Praha, 1961.
Tabac. Dimitre Dimov. Trad. du bulg. par Georges Assen Dzivgov. Sofia, 1964.
Tobacco. Dimitar Dimov. Trad. de Juanita Linkova. Sofia, 1966.
Ta kapna. Dimitar Dimof. Metafrasi apo ta vugarika Paskal Paskalefski, Athina, 1976.
Sarı Dünya. Dimitir Dimov. Transl. by Burhan Arpad. Istanbul, 1966.

FOR SOME TRANSLATIONS OF THE NOVEL „TOBACCO“ BY DIMITAR DIMOV

Abstract. Dimitar Dimov's novel "Tobacco" was first published in 1951 and the revised and supplemented edition in 1953. Foreign interest in the novel is extremely high and has been translated into more than 20 languages, including Slovak, German, Polish, Russian, Romanian, Hungarian, Chinese, English, Spanish, French, Greek, Turkish, Mongolian, Japanese. The first translation was by Maria Topolska and was published in 1954 in Slovak. The article presents several more translations of the novel - in French, German, Spanish, Japanese, Greek, Turkish, etc., as well as information about their translators.

Keywords: Dimitar Dimov; translations; Bulgarian literature; foreign languages

✉ **Dr. Milena Katosheva**

<https://orcid.org/0000-0003-1196-5097>

Chief Curator

Dimitar Dimov House-Museum

National Literary Museum

Sofia, Bulgaria

E-mail: m.katosheva@abv.bg